

LANDSTORMEN OCH DESS FRIVILLIGA OFFICERARE

Av överstelöjtnanten SVEN CARLSSON, Stockholm

I 1904 års landstormsförordning, vilken var den första i sitt slag, stadgades, att »för landstormsavdelningars och formationers mobilisering erforderlig befäls- och civilmilitär personal skall redan i fredstid vara utsedd». På grundval härav föreskrevs uti en i mars 1905 utfärdad generalorder, att »förordnande för befäls- och civilmilitär personal utfärdas å viss befattning (bataljons-, kompani-, plutonchef o. s. v.) utan motsvarande militär grad eller rang samt att gälla tillsvidare». Några särskilda fordringar avseende genomgången utbildning m. m. stadgades icke. Dylika fordringar infördes först genom en i december 1913 utfärdad generalorder, vilken föreskrev, att *förordnande* i fredstid endast finge utfärdas till f. d. officerare och underofficerare samt till sådana landstormsmän, vilka genomgått landstormsbefälkurs om minst 8 dagar. Vidare föreskrevs, att övrigt befäl vid landstormen skulle *utses* i fredstid, d. v. s. krigsplaceras i viss befattning vid mobiliserat landstormsförband.

De nya grunderna för förordnande och utseende av befäl vid landstormen hade sålunda nyligen trätt i kraft, då landstormsmobiliseringen anbefalldes år 1914. Utan överdrift torde kunna sägas, att bestämmelserna bidrogo till att minska de friktioner, som vid mobiliseringen blevo en oundviklig följd av landstormsförbandens lösliga organisation. Erfarenheterna från landstormsmobiliseringen visade dock, att behov förelåg att komplettera bestämmelserna för förordnande samt att väsentligt utöka den föreskrivna befälsutbildningen. Hänsyn härtill togs också uti den nya landstormsförordning, som utfärdades i december 1915 med anledning av 1914 års härordningsbeslut, samt uti den på förordningen grundade generalordern. Förordningen föreskrev härvid, att »för landstormsformationers mobilisering erforderlig befäls- och civilmilitär personal skall, på sätt och till den utsträckning i kommandoväg bestämmes, redan i fredstid utses och i vissa fall

jämväl förordnas». Vidare innehöll förordningen reglerande bestämmelser angående sättet för utfärdande av förordnande, varjämte föreskrevs, att förordnande endast skulle gälla under tjänstgöring. I generalordern, som utfärdades i mars 1916, bestämdes den befälsutbildning, varpå förordnande skulle grundas, till obligatorisk landstormsbefälsutbildning om 42 dagar och minst en frivillig befälskurs eller uteslutande frivillig befälsutbildning av ungefär motsvarande längd.

Redan 1918 slopades emellertid de i värnpliktslagen stadgade obligatoriska landstormsbefälsövningarna. Härmed var grunden undanryckt för den frivilliga befälsutbildningen, och de under krigsåren fyllda kadrarna för landstormsförbanden började betänkligt glesna. För att råda bot härför valde man att lägga om och systematisera utbildningsverksamheten. Härigenom blev det möjligt att minska den grundläggande officersutbildningen från 42 till 30 dagar och i stället bygga på med kompletterande utbildning. Genom dessa bestämmelser, utfärdade med generalorder i juni 1923, auktoriserades även det redan 1912 bildade Sveriges landstormsföreningars centralförbund såsom ledande organ för den frivilliga verksamheten. Resultatet visade sig snart: större anslutning till landstormsrörelsen och allt mer ökat intresse för utbildningsarbetet.

I 1925 års härordning blev landstormen så gott som bortglömd. 1927 års landstormsförordning övertog från den föregående ordagrant bestämmelserna för förordnande men utelämnade allt om utbildning. Den beskurna arméorganisationen ställde emellertid ökade krav på landstormsförbanden, och då dessa krav icke kunde tillgodoses genom obligatorisk utbildning av truppen och det värnpliktiga befälet, valdes utvägen att genom frivilligt utbildningsarbete åtminstone skapa en fast stomme till en blivande befälskader. Det låg i organisationens natur att man härvid måste begränsa sig till officerskadern. Med utgångspunkt från krigsorganisationens fordringar omlades därför den frivilliga utbildningen med syfte att uppfostra och systematiskt utbilda en landstormsofficerskår, vilken sedermera vid krigstillfälle skulle utfyllas dels med förutvarande aktivt befäl, avsett för bataljonschefs- och högre befattningar, dels med värnpliktigt befäl, avsett för plutonchefs- och lägre befattningar. Landstormsofficersutbildningen kom därför främst att taga sikte på utbildningen av kompanichefer.

Genom generalorder, utfärdade i november 1928, uppdrogos sålunda ändrade riktlinjer för utbildningsarbetet samt infördes nya principer för förordnande i fredstid.

Beträffande utbildningsarbetet infördes särskilda utbildningskurser för envar av de tre kompaniofficersgraderna samt dessutom en förberedande kurs för sådana, som icke förut besutto befälskompetens. Utbildningstiden inom de olika kurserna beräknades med hänsyn till de minimikrav, som från militärt håll måste uppställas på innehavarna av officersbefattningar vid landstormsförbanden.

Med hänsyn till utbildningens ändamål att skapa en verklig officerskår bestämdes, att förordnande i fredstid skulle äga rum till tjänstegrad i stället för till befattning. I samband med utbildningens nyorganiserande infördes därför tjänstegraderna landstormsunderlöjtnant, -löjtnant och -kapten. Denna omläggning var emellertid nödvändig även ur allmän redovisningssynpunkt, varför särskilda tjänstegrader med prefixet »landstorms» infördes på motsvarande sätt för landstormens underofficers- och underbefälsgrader.

Landstormens i värnpliktslagen starkt betonade särställning i förhållande till beväringen samt bristen på kvalificerat befäl inom detta senare uppbåd gjorde det nödvändigt att strängt begränsa landstormsofficersrekryteringen till landstormsmän och överåriga. Därför blev 35-årsåldern minimiålder för erhållande av förordnande såsom landstormsofficer. Däremot kunde den tid, som måste förflyta inom en lägre grad innan den närmast högre erhöles, sättas så låg som två år. Förordnande såsom landstormsunderlöjtnant kunde således tidigast meddelas vid 35 års ålder, men befordran till landstormslöjtnant och -kapten kunde sedermera ske vid 37 respektive 39 års ålder. Giltighetstiden för meddelat förordnande begränsades till ett år. För att erhållet förordnande skulle förnyas krävdes viss tjänstgöring (10 dagar under en två-årsperiod).

Med bibehållande av grundtanken i 1928 års bestämmelser fastställdes genom generalorder först i juni 1932 och sedermera i juni 1934 ändrade föreskrifter för den frivilliga landstormsbefälsutbildningen och för förordnande i fredstid till tjänstegrad vid landstormen. Dessa ännu gällande föreskrifter inneburo en icke oväsentlig skärpning av utbildningskraven, samt i övrigt ett avpassande av utbildningen med hänsyn till utvecklingen inom olika

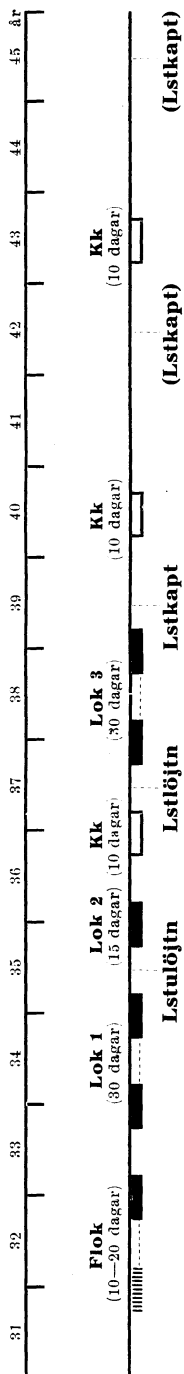
militära områden (tillkomsten av nya vapen och hjälpmedel, gasskydd, ökade krav på stabstjänsten m. m.). Giltighetstiden för utfärdad förordnande utsträcktes till två år för landstormsunderlöjtnant och -löjtnant samt till tre år för landstormskapten. En schematisk framställning av den normala gången av en landstormsofficers utbildning enligt dessa föreskrifter framgår av vidstående grafiska tablå; f. d. officerare och underofficerare ävensom officerare och underofficerare i reserven kunna vinna direkt tillträde till de högre landstormsofficerskurserna.

Rent teoretiskt sett skulle en landstormsofficer före förordnande såsom landstormskapten hava genomgått 95 à 105 dagars befälsutbildning. I verkligheten torde han dock komma upp till betydligt högre dagantal, om man tager hänsyn till specialkurser, deltagande i fält- och fälttjänstövningar m. m.

Utbildningsfrekvensen under perioden 1924—1937 inom den frivilliga landstormsrörelsen framgår av omstående sidas grafiska tablåer.

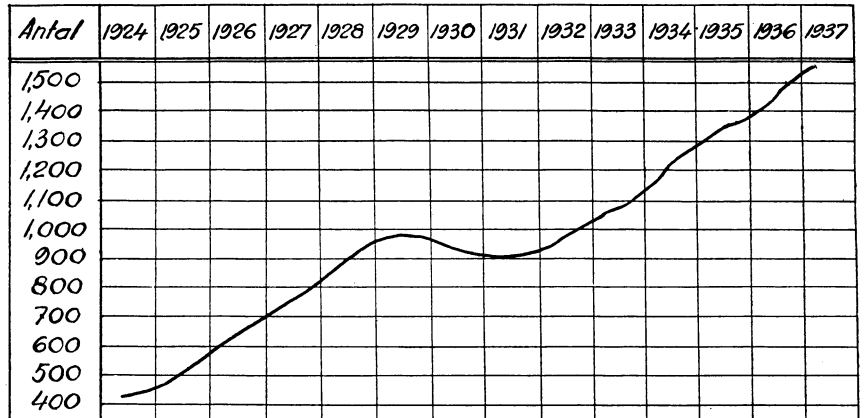
Genom antagandet av 1936 års försvarsordning hava förutsättningarna för den frivilliga landstormsbefälsutbildningen väsentligen förändrats. Härvid är det närmast tre omständigheter, vartill man måste taga hänsyn: landstormsförbandens vidgade uppgifter inom härorganisationens ram, återinförandet av obligatoriska landstormsövningar samt tillkomsten av särskilda landstormsinstruktörer, fast anställda vid respektive infanteriregementen.

Grundprincipen vid arméorganisationen enligt 1936 års försvarsordning har varit att skapa organisatoriska förutsättningar

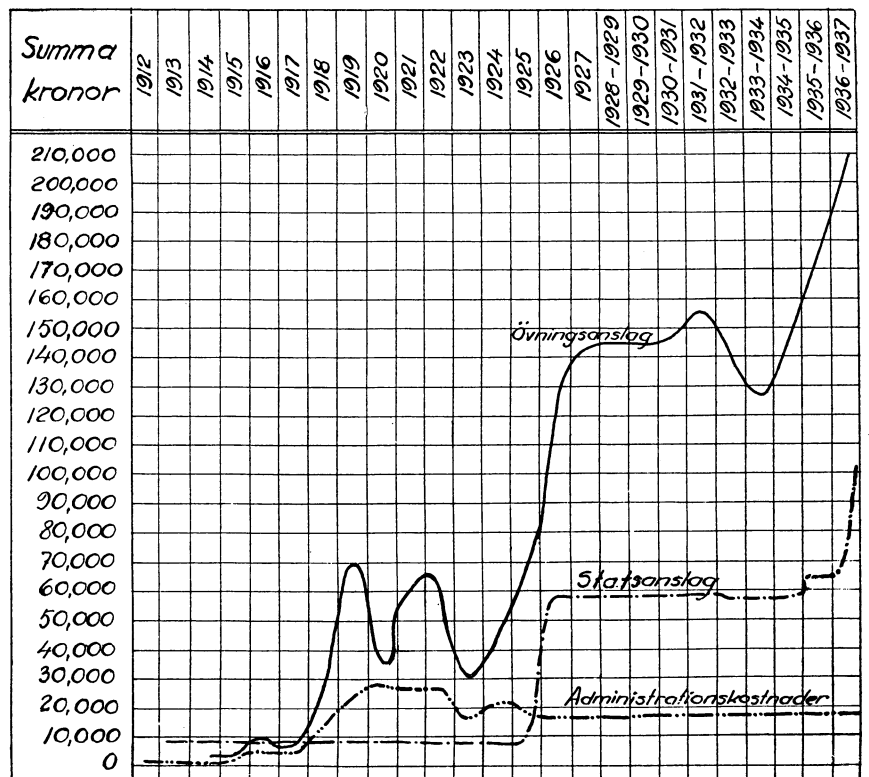

Flok = förberedande Lstofkurs. **Lok 1 (2, 3)** = Lstofkurs 1 (2, 3) omg. **Kk** = kompletteringskurs.

Landstormsofficerare.

Övningsanslag till förbund och föreningar, statsanslag och administrationskostnader.

för en betryggande kvalitet. Detta gäller framför allt linjeförbanden men måste även tillämpas på landstormsförbanden. Redan med hänsyn härtill blir det nödvändigt, att beträffande den frivilliga utbildningen fortsätta på den 1928, 1932 och 1934 inslagna vägen, nämligen att strama åt utbildningskraven. Härtill kommer, att landstormsförbandens anpassande till det moderna krigets krav måste sätta sin prägel på utbildningen, vilken får lov att vidgas både i djup och bredd.

Återinförandet av obligatoriska landstormsövningar skänker ökade utbildningsmöjligheter för landstormsofficerarna men medför å andra sidan, att större fordringar än hittills måste ställas på dessa officerares förmåga såsom ledare och föregångsmän.

Tillkomsten av särskilda landstormsinstruktörer innebär, att statens grepp över den frivilliga utbildningen blir fastare, vilket å ena sidan kommer att medföra ökat stöd men å andra sidan också vidgad kontroll.

Under hänsynstagande till dessa förändrade betingelser måste landstormsofficerarnas anställnings- och utbildningsförhållanden tagas upp till omprövning. Härvid hava statsmakterna och arméledningen redan vidtagit de första åtgärderna, vilka inom en nära framtid torde följas av flera genomgripande reformförslag.

Med proposition den 5 mars 1937 avlät Kungl. Maj:t förslag till 1937 års riksdag angående vissa ändringar i strafflagen för krigsmakten. Dessa ändringar avsågo bl. a. att reglera landstormsofficerarnas ställning såsom krigsmän. Med klar uppfattning om de förändrade förhållandena med hänsyn till landstormsofficerarnas ställning och arbetsuppgifter enligt 1936 års försvarsordning framhöll justitieministern, att »det remitterade lagförslaget i främsta rummet avser att i straffrättsligt hänseende likställa landstormsofficerarna med officerare i arméns reserver». Lagförslaget antogs sedermera av riksdagen den 24 april 1937 och trädde i kraft fr. o. m. den 1 juli samma år genom den 7 maj dagteknad lag (SF nr 192/1937).

Med utgångspunkt från nämnda lagändring avgav t. f. chefen för armén den 21 juni 1937 förslag till ändringar i 1927 års landstormsförordning. Dessa ändringar avsågo de förut relaterade bestämmelserna angående förordnande i fredstid av befäl vid landstormen, varvid arméchefen föreslog, att de juridiskt sett lösliga förordnandena skulle ersättas med konstitutorial utställda på viss tid men i övrigt med giltighet enligt samma grunder, som nu

gälla bl. a. för arméns reservofficerare. Förslaget har ännu (september 1937) icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sedermera har chefen för armén tagit upp spörsmålet om ekonomisk ersättning under militär tjänstgöring till landstormsofficerare, och dessa arméchefens förslag har arméförvaltningen beaktat i sina anslagsäskanden för budgetåret 1938/1939.

I samverkan med representanter för Sveriges landstormsförningars centralförbund och landstormsofficerskåren ha slutligen konstituerings- och utbildningsproblemen gjorts till föremål för särskild utredning inom arméstaben. Förslag till nya bestämmelser i dessa avseenden torde vara att förvänta under loppet av innevarande år. Vad dessa bestämmelser komma att innehålla, kan givetvis icke göras till föremål för någon granskning, förr än de föreligga i utarbetat skick. Med ledning av det redan tillgängliga officiella materialet torde dock riktlinjerna för den kommande utvecklingen kunna uppdragas.

I tidigare uttalanden har chefen för generalstaben angivit, att sänkning av minimiåldern för anställning såsom landstormsofficer från 35 till 30 år numera är möjlig. Detta sammanhänger med den friare dispositionsrätt, som enligt 1936 års värnpliktslag medges beträffande landstormsförbanden, samt det förhållandet, att befälsstillgången inom bevaringsårsklasserna förbättrats. Konstitutorial såsom landstormsunderlöjtnant bör därför framdeles kunna meddelas det kalenderår, då aspiranten fyller 30 år. Detta betyder en omedelbar ökning av landstormsofficerskåren med 200 à 300 landstormsunderlöjtnanter. Då det torde vara ganska säkert, att minimiåldern för erhållande av kaptenskonstitutorial kommer att fastställas till 40 år, samt att löjtnantskonstitutorial av vissa orsaker icke bör meddelas före inträdet i landstormsåldern (35 år), får man teoretiskt sett femårsintervaller för befordran inom landstormsofficerskåren. Härav följer även, att giltighetstiden för subalternofficerskonstitutorial bör vara fem år mot två år vid nuvarande förordnande.

Beträffande den framtida utbildningen bör densamma särskilt taga hänsyn till tvenne omständigheter: de obligatoriska landstormsövningarna samt landstormsförbandens ändrade organisation.

De obligatoriska landstormsövningarna omfatta dels en tolv dagars befälsövning för vissa befälsutbildade landstormsmän (studenter och likställda, underbefäl eller fackmän m. fl.), dels en fem dagars repetitions- och mobiliseringsövning för det stora fler-

talet, vilken övning sammanfaller med befälsövningens senare del. Årligen fr. o. m. 1938 torde den yngsta landstormsårsklassen inkallas till nämnda utbildning, troligen i augusti. Genomgången frivillig landstormsbefälsutbildning kommer med all sannolikhet att befria den *värnpliktige* landstormsofficern, d. v. s. landstormsunderlöjtnanten eller -löjtnanten, från den obligatoriska landstormsövningen. Däremot måste den fordran uppställas, att varje landstormskapten helst före och under alla förhållanden efter konstitueringen skall såsom befäl tjänstgöra vid dylika övningar. Med utgångspunkt härifrån bör man räkna med en obligatorisk landstormsövning dels eventuellt omedelbart före konstitueringen till landstormskapten, dels sedermera under varje femårsperiod. Såsom direkt förberedelse till dessa övningar torde det vidare erfordras att införa särskilda utbildningskurser av kortare varaktighet.

Landstormsförbandens ändrade organisation, framför allt utökningen av de tunga vapnen, kräver vidgad specialutbildning. Av en kompanichef vid landstormen måste man sålunda framdeles fordra teoretisk kunskap och praktisk kännedom om de tunga förbandens användning, vilket medför krav på en särskild specialkurs före konstituering till landstormskapten. Efter denna tidpunkt framstår särskilt en vidgad taktisk skolning som önskvärd.

Här skisserad utbildning betyder en ökning av det nuvarande obligatoriska utbildningsprogrammet med omkring 50 %. Samtidigt har emellertid utbildningstiden fördelats på perioder om ett större antal år — fem år i stället för två à tre — varjämte viss utbildning kan koncentreras till ur semestersynpunkt lämplig tid, vilket kommer att underlätta för den privatanställda att på lång sikt planera för sin verksamhet såsom landstormsofficer.

Den svenska landstormsofficerskåren har sålunda skapats uteslutande genom frivilligt utbildningsarbete och utan att dess medlemmar härför fått uppbära några egentliga förmåner. Det erkännande, som statsmakterna sent omsider lämnat i form av löftet om en även juridiskt sett erkänd ställning inom krigsmakten, måste därför anses vara väl på sin plats. När det sedan gäller att närmare utforma betingelserna för den nya ställningen, måste detta ske under ömsesidigt hänsynstagande till vad som är oundgängligt ur militär synpunkt och möjligt med hänsyn till de blivande och de redan förordnade landstormsofficerarnas civila verksamhet och intressen.